

з пп. 14.1.49 ст. 14 ПКУ дивіденди – це платіж, що здійснюється юридичною особою, у тому числі емітентом корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів чи інших цінних паперів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку. Фактично, це положення було запозичено з ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств» (втратив чинність), який аналогічним чином розглядав корпоративні права як право власності на статутний капітал або його частку. Отже, різниця між поняттями, що закріплені у Господарському кодексі України та Податковому кодексі, полягає у тому, що перший розглядає корпоративні права як певну сукупність прав особи, частка якої визначена у статутному капіталі, а другий як право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) юридичної особи корпоративного типу. На такий дуалізм у визначенні корпоративних прав неодноразово зверталась увага в науковій літературі з корпоративного права. У зв'язку з цим виникла потреба у додатковому науковому осмисленні цього поняття. Для цього бажано звернутися до відповідної юридичної літератури.

У науковому середовищі корпоративне право прийнято розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні під корпоративним правом розуміється сукупність юридичних норм, які регулюють відносини між корпорацією та її учасниками (корпоративні правовідносини) і забезпечуються силою державного примусу. Т. Кашаніна вважає, що корпоративне право – це система внутрішньоорганізаційних правил певної організації, яка заснована на членстві та об'єднанні капіталів [1, с. 11].

Звичайно, суб'єктивні права розглядають як міру можливої поведінки [2, с. 7]. Суб'єктивне право у вузькому розумінні розглядається як право (можливість певної поведінки) особи, передбачене правовою нормою [3, с. 93–94]. Зміст суб'єктивного права охоплює три правомочності: 1) право на дію – право уповноваженого суб'єкта на певні дії; 2) право на вимогу – право уповноваженого суб'єкта вимагати певної поведінки від інших осіб; 3) право претендування – право уповноваженого суб'єкта звернутися до державних органів за захистом своїх порушених прав [4, с. 287–288].

Суб'єктивне корпоративне право в науковій літературі визначається по-різному. Найбільш поширеними визначеннями є такі. Так, В. Васильєва вважає, що корпоративне право в суб'єктивному значенні треба розуміти як право особи, об'єднуючи зусилля та капітал, бути учасником корпорації (юридичної особи) [5, с. 10]. На думку І. Спасибо-Фатєєвої, корпоративне право в суб'єктивному розумінні – це право конкретної особи, яка має правовий зв'язок з корпорацією, будучи її учасником, одержувати певні блага [6, с. 188].

На думку С. Кравченка, суб'єктивне корпоративне право – це право особи, яка перебуває у правовідносинах із господарським товариством як її учасник, може одержувати від цього певні блага, для чого їй надаються певні можливості щодо участі в управлінні товариством [7, с. 10]. О. Макарова зазначає, що корпоративні права в суб'єктивному значенні – це сукупність прав, які виникають в акціонера чи учасника корпорації в результаті набуття ними відповідного права власності на акції, права власності на частку в статутному капіталі ТзОВ та ТДВ і які закріплені в чинному законодавстві України та внутрішніх нормативних актах корпорації [8, с. 37]. Загалом погоджуючись з такими твердженнями, ми вважаємо, що все ж таки не варто обмежувати корпоративні права лише правовідносинами, що виникають у господарських товариствах, оскільки цей термін є значно ширшим і охоплює собою деякі інші юридичні особи корпоративного типу.

В. Кравчук визначає корпоративне право як правову можливість учасника певної юридичної особи, зміст якої окреслюється її організаційно-правовою формою. На його погляд, корпоративні права не слід пов'язувати тільки з господарськими товариствами. Вони також виникають у засновника (учасника) щодо будь-яких юридичних осіб незалежно від того, чи формується статутний (складений) капітал [9, с. 261].

На переконання Н. Глусь, корпоративне право в суб'єктивному значенні – це сукупність прав, які виникають в акціонера чи учасника корпорації в результаті набуття ними відповідного права власності на акції, права власності на частку в статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю та товаристві з додатковою відповідальністю і які закріплені в чинному законодавстві України та внутрішніх нормативних актах самої корпорації. Автор пов'язує наявність корпоративних прав

з часткою в статутному капіталі господарського товариства [10, с. 10].

Такої ж точки зору дотримується В.М. Кравчук. Автор вважає, що поняття корпоративного права пов'язане з часткою в статутному капіталі. Одне неможливе без іншого. Частка в капіталі і корпоративні права співвідносяться між собою як причина і наслідок. Первинною є частка в статутному капіталі юридичної особи. Її розмір визначає обсяг належних особі корпоративних прав. Відчуження частки в статутному капіталі однозначно приводить до відчуження корпоративних прав, оскільки вони є невіддільними [9, с. 269].

Як справедливо вказується у юридичній літературі, корпоративні права належать лише особам, частка яких визначається у статутному капіталі юридичної особи. Це означає, що корпоративні права можуть виникати лише щодо юридичних осіб, у статутному капіталі яких визначаються частки (юридичних осіб корпоративного типу).

Цікаво, що поняття корпоративних прав немає в європейському та американському законодавстві. Натомість застосовується поняття права акціонерів чи учасників товариства, при цьому ці поняття не усталені і зазвичай відсутні їх тлумачення в законодавчих актах чи в науковій літературі [11, с. 72]. Як зауважено в юридичній літературі, термін «корпоративні права» було вигадано досить штучно пострадянською наукою, і аналогу його у світі немає. З огляду на штучність терміну «корпоративні права» автор не підтримує позицію його ускладнення. Однак цей термін закріпився не тільки в науковій юридичній літературі та законодавстві України, але й у правосвідомості, тому необхідно надати його просте визначення. За логікою, корпоративні права – це права учасника корпорації. Водночас не можна забувати про те, що фактично корпоративні права часто асоціюються з правом на частку [11, с. 73].

У зв'язку з цим важливо визначитись з ознаками корпоративних прав. Якщо керуватися законодавчим визначенням (ГКУ) корпоративних прав, то можна виокремити три характерні ознаки корпоративних прав: 1) належність будь-якій фізичній або юридичній особі, крім випадків, передбачених законом; 2) зумовленість належністю особі частки в статутному капіталі господарської організації; 3) забезпечення трійки «базових прав»: права на управління господарською організацією, права на отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї господарської організації, права на отримання акти-

вів господарської організації в разі її ліквідації [12, с. 21].

Ця тріада корпоративних прав безумовно може підлягати розширювальному тлумаченню, тому для кращого розуміння їх юридичної природи треба виділяти такі їх складники:

1) право власності на статутний фонд (капітал) юридичної особи;

2) право власності на частку (пай) статутного фонду (капіталу) юридичної особи або його частку (пай);

3) права на управління юридичною особою;

4) право на отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи;

5) право на отримання активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства;

6) інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [13, с. 188].

Серед інших правомочностей можна виділити – право обирати та бути обраним, право мати частку в статутному фонді (капіталі) інших корпоративних підприємств, право одержувати інформацію про діяльність товариства, у тому числі ознайомлюючись з його річними звітами, балансами та протоколами зборів, право на відчуження частки чи право на вихід з товариства. Тут слід погодитись з С.С. Кравченко, який позначає, що у складі корпоративних прав наявні більш дрібні складники (або правомочності), з яких воно складається, як-от: право на участь в управлінні товариством; право на одержання певної частки прибутку (дивідендів) товариства та активів у разі його ліквідації; інші правомочності, передбачені законом та установчими документами. Кожне з них має самостійні етапи та форми здійснення, охорони та захисту, проте це не надає їм автономності повною мірою, щоб вони стали самостійними суб'єктивними правами [7, с. 10].

У літературі виділяють також такі характерні риси корпоративних прав:

1) виникають у результаті створення юридичної особи;

2) виражають відносини між засновником та юридичною особою;

3) мають організаційно-майновий характер, тобто передбачають право на управління або участь в управлінні, право на доходи;

4) пов'язані із впливом засновника на формування волі юридичної особи;

5) пов'язані з опосередкованим правом на майно юридичної особи в разі її ліквідації [14, с. 87].

Ці властивості корпоративних прав можна доповнити тим, що ці права є неподільними та нерозривними за змістом. Не слід забувати про ще одну рису корпоративних прав. У ч. 2. ст. 167 ГКУ наголошується, що володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом і законом можуть бути встановлені обмеження для певних осіб щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Не менш важливо усвідомлювати, що корпоративні права завжди кореспондують корпоративним обов'язкам і не можуть існувати один без одного. Наприклад, до корпоративних обов'язків належить: зробити внесок до статутного фонду, виконувати рішення органів управління, не розголошувати комерційну таємницю тощо.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Враховуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1. Корпоративні права у суб'єктивному значенні слід розглядати в економічному та юридичному аспекті.

2. В економічному значенні корпоративні права – це частина капіталу (майна, грошей), яку засновник корпоративного підприємства передає у власність юридичної особи, яка утворюється завдяки діяльності засновника (ів), передусім шляхом створенням майнової бази такого підприємства.

3. В юридичному значенні корпоративні права слід розглядати як сукупність прав та правомочностей особи (фізичної чи юридичної), якими наділяється учасник, після вступу, заснування чи придбання частки у статутному капіталі корпоративного підприємства. Зазвичай обсяг таких прав залежить від організаційної правової форми корпоративного підприємства та розміру частки у статутному капіталі.

4. Корпоративні права мають відносний характер, виникають щодо конкретної юридичної особи, лише за умови і на підставі внесення частки (вкладу, паю) до її статутного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кашанина Т.В. Хозяйственные товарищества и общества: правовое регулирование внутрифирменной деятельности. Москва : Изд. гр. ИНФРА-М-КОДЕКС, 1995. 554 с.
2. Братусь С.Н. Предмет и система советского гражданского права. Москва : Юстицинформ, 2005. 208с.
3. Колодій А.М. Принципи права України: Монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208с.
4. Крестовская Н.Н., Матвеева Л.Г. Теория государства и права. Элементарный курс. Харків : Одиссей, 2007. 384с
5. Васильева В.А. Щодо питання про поняття корпоративного права: Правове регулювання корпоративних відносин в Україні : матер. науково-практ. Семинару. м. Львів, 28 лютого 2003 р., 2003. С. 8–10.
6. Борисова В., Кібенко О., Спасибо-Фатєєва І. Корпоративне управління : моногр. за ред. проф. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2007. 500 с.
7. Кравченко С.С. Юридична природа прав учасників господарських товариств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. 18 с.
8. Макарова О.А. Корпоративное право : учеб. Москва : Волтерс Клувер, 2005. 432 с.
9. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Київ : Істина, 2005. 720 с.
10. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2000. 23 с.
11. Лукач І.В. Що відчувається: корпоративні права чи частка в статутному капіталі. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2015. №1. С. 71-73
12. Бутрин Н.С. Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2014. 207 с.
13. Нижний С.В. Правове регулювання застави корпоративних прав. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3–4 (19-20). С. 187–192.
14. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти) : моногр. / В.В. Луць, В.А. Васильева, Н.Р. Кобецька, та інші ; за заг. ред. В.В. Луця. Тернопіль : 2007. 320 с.

Колосов Руслан Віталійович

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Стаття присвячена розгляду понятійних засад корпоративних прав та з'ясуванню їх правової природи. У дослідженні робиться спроба розкрити їх поняття та визначити їх місце в системі права України. Для цього були вивчені законодавчі дефініції терміну «корпоративні права» та з'ясовані наукові підходи до його розуміння та тлумачення. Дослідження в такому ракурсі дозволило сформулювати ряд висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення корпоративного законодавства, які можуть бути підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: корпоративні права, корпоративні відносини, корпоративне законодавство, статутний капітал, частка у статутному капіталі.

